

Laatste nieuws over de tentoonstelling over de Amsterdamse Waterleidingduinen.

namens de tentoonstellingscommissie Kees Verweij

Graag willen we nog even aandacht vragen voor de tentoonstelling over de Amsterdamse Waterleidingduinen welke op dit ogenblik in het Jan Verwey Natuurcentrum te zien is.

Zojuist is aan deze tentoonstelling nog een extra uitbreiding gegeven. Zo is er een overzicht te zien van het onderzoek naar orchideeën, dat sedert 1974 door D.W. Kapteyn den Boumeester in deze duinen wordt uitgevoerd.

Een opvallende verschijning is de Bijenorchis, die pas de laatste tijd is gevonden. Over het algemeen is deze orchidee rond het Middellandse zeegebied te vinden, maar door de zachte winters voelt hij zich kennelijk hier ook goed thuis. Naast deze orchideeënsoort komen ook nog verschillende andere soorten aan bod, zoals bijvoorbeeld de Grote keverorchis, de Bosorchis en de Brede wespenorchis.

Tot slot zijn er enkele informatiepanelen bijgekomen over de grenspalen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Deze grenspalen zijn vroeger neergezet door

adellijke families, die in de afgelopen eeuwen grote stukken duin bezaten. Met behulp van deze oude stenen palen werden hun eigendommen en jachtterreinen afgezet.

In de loop van de vorige eeuw verwierf de gemeente Amsterdam deze gebieden ten behoeve van de duinwaterwinning. Niettemin zijn er nog vele oude grenspalen, veelal voorzien van nummers, initialen of zelfs familiewapens, in de duinen blijven staan.

Gezien hun ouderdom - sommigen dateren al uit het begin van de 18de eeuw - zijn het weliswaar bescheiden, maar toch ook boeiende monumenten.

De heer G.J. de Waard houdt zich al geruime tijd bezig met onderzoek naar deze oude grenspalen en heeft inmiddels de meeste geïnventariseerd en beschreven. Een selectie uit zijn werk wordt op deze tentoonstelling gepresenteerd.

Een extra bezoek aan deze tentoonstelling kunnen wij van harte aanbevelen.

Meerkoeten

Jelle van Dijk

Er zijn maar weinig vogels waar vogelaars zo achteloos aan voorbij lopen als Meerkoeten. Een Meerkoet is geen zeldzame soort. Dat houdt al in dat een tijdschrift als Dutch Birding nooit ene letter over het voorkomen in ons land zal besteden. Ook in onze eigen waanemingenrubriek zal men vergeefs naar de Meerkoet zoeken. Nu zijn er natuurlijk meer vogels die algemeen zijn en daardoor in bepaalde kringen zeker geen aandacht zullen krijgen, denk maar aan Koolmees, Vink of Turkse Turtel. Toch weten deze vogels bij de meeste vogelaars meer enthousiasme los te maken dan de Meerkoet. Men vindt het gewoon een saai en duf beest. Het verenkleed zal bij de beeldvorming ongetwijfeld een belangrijke rol spelen. Meerkoeten zijn altijd zwart/grijs. Er is geen verschil op te merken tussen mannetje en vrouwtje en zodra een vogel de eerste rui achter de rug heeft, zal zijn verenkleed ook niet meer veranderen. Verder houdt de Meerkoet het overzichtelijk door er ook geen zomer- of winterkleed op na te houden. Met "Black is beautiful" kom je het gehele jaar wel door.

Toch is hiermee lang niet alles over deze algemene vogel gezegd. In de eerste plaats kan de bovenstaande karakteristiek van het verenkleed wel wat genuanceerd worden. Bij dat verenkleed is geen sprake van een egaal diepzwart zoals dat het geval is bij een Zwarte Kraai bijvoorbeeld. De kop is vaak wel diepzwart, maar de buik is eerder donkergrijs te noemen. Als de vogel de vleu-

Meerkoet *Fulica atra*

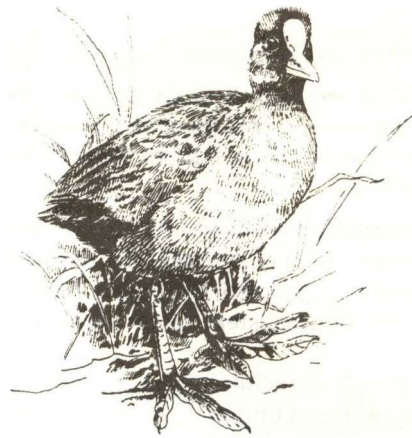
gels uitslaat, blijkt de achterrand van de armpennen wit te zijn. Komt de vogel genoeg dichtbij dan blijkt de Meerkoet een rode iris te hebben.

De opvallendste lichaamsdelen van de Meerkoet zijn ongetwijfeld de poten. De tenen zijn namelijk voorzien van brede lobben en eindigen in een scherpe nagel. Die lobben klappen samen als de poot door het water naar voren wordt gehaald, maar spreiden zich als de poot naar achteren wordt bewogen. Hierdoor kan een Meerkoet zich in het water redelijk goed voortbewegen en kan hij ook op land goed uit de voeten. Vergelijk dat eens met het Waterhoen! Deze soort heeft geen zwemlobben aan de poten, waardoor het oversteken van een breed water een hachelijke onderneming wordt. Alleen bij de Futenfamilie komen ook poten met brede zwemlobben voor. Bij deze vogels staan de poten echter zodanig dat ze voor lopen volledig ongeschikt zijn.

Meerkoeten zijn echte alleseters. Ze eten waterplanten, knoppen van grote oeverplanten als Riet en Lisdodde,

algen, slakjes en waterinsekten. Toch is de verhouding tussen dierlijk en plantaardig voedsel niet in alle tijden van het jaar dezelfde. De jongen worden vooral met waterinsekten gevoerd, maar in de winter zijn Meerkoeten echte grazers. Bij strenge vorst weten Meerkoeten zich nog wel te redden zolang er geen sneeuw valt. Is dat wel het geval dan zoeken ze het zoute water op of ze concentreren zich op plaatsen die nog een beetje sneeuwvrij zijn. Door het uitbundige pekelen van wegen zijn dat vaak de wegbermen. Hierdoor krijgt men bij zulke winterse omstandigheden wel eens de indruk dat er meer Meerkoeten om het leven komen langs de bepekeldde wegen dan door de strenge vorst zelf.

In de Strandloper van maart 1991 werd het een en ander verteld over de Waterhoentjes in de sloot langs de Northgodreef in Boerenburg. Dit jaar (1992) heeft daar ook een Meerkoet gebroed! Toen ik dit voorval aan Rien Sluys meldde, toonde hij mij nog een nest van de Meerkoet en wel op een heel bijzondere plaats. In de grote vijver van Boerenburg langs het Gruenepad had een Meerkoet een nest gebouwd op het piepkleine eilandje dat voor de fontein is aangelegd. Vermoedelijk is de vogel hiermee begonnen toen de fontein niet spoot. Het nest ligt tegen de spuiters aangebouwd. Als de fontein actief is, zit de broedende vogel achter een watergordijn en blijft zelf ook geenszins droog. Dat deze broedpoging op niets is uitgelopen, is dan ook niet echt verrassend te noemen. Het nest langs de Northgodreef werd zelf niet waargenomen. Vermoedelijk lag het in de dichte rietzoom die daar de laatste jaren ontstaan is. Eind mei zwom er echter een paartje Meerkoeten met vier piepkleine jongen. Deze zijn ongetwijfeld op deze plaats uitgebroed. Hiermee behoort de Meerkoet nu ook tot de broedvogels van de bebouwde kom van Noordwijk. Al eerder broedde de Meerkoet trouwens al in de grote vijver van de Van den Berghstichting. Dat de Meerkoet zich in het stedelijke milieu waagt, is op zich niet zo bijzonder. Hetzelfde verschijnsel is de laatste jaren vastgesteld bij de Fuut. Deze soort broedt tegenwoordig in de stadsgrachten van Amsterdam en Leiden. Het bijzondere van het broedgeval in Boerenburg is gelegen in het feit dat dit broedgeval plaatsvond in een sloot van enkele meters breedte. Meerkoeten zijn veel meer vogels van het open land, met weidse vlakten en brede wateren. Dit in tegenstelling met het Waterhoen dat zich vooral thuisvoelt in smalle sloten en kleine plassen. De Meerkoet kan in het water gewoon veel meer dan het Waterhoen. Hij kan, ook al gaat het wat moeizaam, tot enkele meters diep duiken. Hij kan, dankzij zijn gelobde poten, zich heel behoorlijk voortbewegen op grote wateren met golfslag. Alleen het opvliegen gaat wat moeizaam en lukt pas na een flinke aanloop. Ook bij de nestbouw staat de Meerkoet zijn mannetje. Uit onderzoek is gebleken dat dit inderdaad mannenwerk is; alleen de fijne afwerking wordt door het vrouwtje verzorgd. Meerkoeten bouwen stevige nesten die tegen een stootje kunnen. Als blijkt dat de waterstand stijgt, wordt in hoog tempo het nest verhoogd. Als dan later het water weer zakt, zit een Meerkoet soms op een torentje van een halve meter hoog te broeden! Het nest van de Meerkoet is vaak nauwelijks verstopt, dit in tegenstelling tot het nest van het Waterhoen. Ook het gedrag bij onraad is geheel anders. Een Waterhoen verlaat onmiddellijk het nest en duikt letterlijk onder. Een Meerkoet begint te blazen en gaat vreselijk te keer. Tegenover vijanden en ook tegen soort-

genoten kunnen ze vreselijk agressief worden. Daarbij gaan ze op hun bibs in het water zitten en steken hun vervaarlijke poten naar voren. Verder wordt er flink met water gespetterd, een heel scala van enge geluiden wordt geproduceerd en door de veren en de vleugels op te zetten, waarbij de witte bles dreigend op de indringer wordt gericht, moet duidelijk worden dat het buitengewoon gevaarlijk wordt nog een centimeter dichterbij het nest te komen.

Er wordt wel eens beweerd dat dit agressieve gedrag Futen aanlokt om dichtbij een Meerkoet te gaan nestelen. De Futen zouden dan profiteren van de nestverdediging van de burens. Inderdaad treft men herhaaldelijk nesten van Fuut en Meerkoet tot op enkele meters van elkaar aan. Zelf heb ik de indruk dat dit verschijnsel vooral wordt veroorzaakt door een gebrek aan geschikte nestplaats. Langs wateren als het Schie of de Maandagse Watering ontbreekt op veel plaatsen iedere vorm van oeverbegroeiing. Op plaatsen waar deze wel aanwezig is, liggen de nesten van Meerkoet en Fuut vaak heel dicht bij elkaar. Soms willen beide soorten op dezelfde plaats gebruik maken van in het water hangende takken als basis voor het nest. Daarbij treden regelmatig schermutselingen op, waarbij de Futen altijd het onderspit delven.

Het is duidelijk dat de Meerkoet een aanwinst is voor de dorpsavifauna van Noordwijk. Zonder kijker en telescoop is het gehele broedgedrag en het grootbrengen van de jongen te volgen. Ook is te zien hoe de beesten reageren op de aanwezigheid van Waterhoen, Wilde Eend, Blauwe Reiger en spelende kinderen. In tegenstelling tot het Waterhoen dat enkele broedsels per jaar grootbrengt, houdt de Meerkoet het meestal bij één broedsel. Dat betekent dat de beste tijd om op die Meerkoeten te letten veel korter is: van eind april tot half juni. In juli heeft Gemeentewerken getracht de rietzoom te verwijderen. Gelet op het diepe wortelen van Riet zal dit slechts ten dele zijn gelukt. Ongetwijfeld zal er ook volgend jaar weer Riet langs de Northgodreef groeien en kan er worden uitgezien naar broedende Meerkoeten.